

УДК 340.15 (4)"18":339. 922/923

Л. О. Попсуєнко, канд. юрид. наук, доцент, доцент
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра історії держави та права
Фонтанська дорога, 23, Одеса, 65009, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗВИТОК ІДЕЇ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МІЖДЕРЖАВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ХІХ СТ.

Статтю присвячено дослідженню розвитку ідеї, а також процесу становлення європейської міждержавної інтеграції у період ХІХ ст. Розробка та поширення теорії європейського об'єднання у цей час свідчили про формування передумов для подальшої європейської міждержавної інтеграції.

Ключові слова: Європа, європейська міждержавна інтеграція, ідея європейської міждержавної інтеграції.

Постановка проблеми. Актуальність вивчення питань з історії європейської міждержавної інтеграції на сьогоднішній день постійно набирає обертів, що пов'язано із натхненним прагненням України вступити до Європейського Союзу.

Так, Європа здавна стала місцем народження та втілення ідей демократії, прав і свобод людини, у культурній площині якої важко привести до одного цивілізаційного знаменника латинський католицький південь, протестантську північ і слов'янський православний схід з їхніми мовними, національними, релігійними чи регіональними відмінностями. Разом з тим, європейська цивілізація завжди претендувала на універсальність своєї культури та своїх цінностей і, насправді, її духовний та політичний набуток поширився по всьому світу [13, с. 359].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання щодо вивчення історії європейської міждержавної інтеграції, а також міждержавної інтеграції в рамках Європейського Союзу так чи інакше, відображено у працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених і спеціалістів у галузі теорії та історії держави і права, права Європейського Союзу, міжнародного права та інших навчальних дисциплін: М. Р. Аракеяна, Е. Аннерса, Х. Н. Бехруза, О. К. Вишнякова, Ю. М. Оборотова, Б. Й. Тищика, В. Хендерсона, І. В. Яковюка та ін.

Мета статті. Мета наукового дослідження полягає у встановленні закономірностей та з'ясуванні особливостей розвитку ідеї та процесу становлення європейської міждержавної інтеграції у ХІХ ст.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що зародки процесів європейської єдності під різними мотивами й потребами сягають сивої давнини. Загалом, вони ґрунтувалися, передусім, на подоланні перманентної агресивності й ворожнечі між європейськими народами, що періодично спричиняли міжусобні війни.

Здавна мрії про європейську єдність виношувалися як політиками, так і філософами – те, що при логічному завершенні здатне було зробити Європу єдиною спільнотою, відмінною від усіх, яку тільки лише знало людство.

Багатим на об'єднаних проекти виявилось саме ХІХ ст. Так, наприклад, Наполеон Бонапарт не тільки об'єднав силовим шляхом більшу частину Європи, але й здійснив тут широку реструктуризацію і модернізацію.

Завоювання влади Наполеоном спочатку надихнуло багатьох сучасників. Спершу ним захоплювалися Г. Гегель, І. Гете та інші європейські філософи і діячі культури.

Зокрема, великий інтерес представляють інтеграційні ініціативи німецького філософа початку ХІХ ст. К. Х. Ф. Краузе про створення всесвітнього правового союзу, який вбачав рушійну силу об'єднання Європи в особі Наполеона. В своїй книзі «Союз людства», виданій в 1801 р., зазначав, що саме у Франції почалося те відродження суспільства, яке врешті-решт приведе до об'єднання всіх європейських народів в одну державу.

Надалі Краузе ще більш виразно пов'язував здійснення своїх ідей з Наполеоном і майбутньою «світовою державою», яку той мав створити, що цілком відповідало задумам самого імператора і давало їм теоретичне обґрунтування [14, с. 164].

спільно зі своїм учнем Огюстеном Т'єррі, висловлюють ідеї щодо формування загальноєвропейського парламенту і обрання ним короля усієї Європи, що матиме регулятивну владу на європейському континенті [3, с. 38]. Це був розгорнутий план політичного об'єднання Європи, як єдиної нації. Більш того, він вважав, що вільна торгівля з часом перетворить Європу в єдине економічне співтовариство [9, с. 11].

В роботі відомого французького публіциста і дипломата, абата Домініка ДюФур де Прадта «Віденський конгрес» (1815 р.) справжня Європа протиставляється Англії і Росії – морській та континентальним державам, між якими знаходиться Європа, і проти яких вона повинна оборонятись, якщо не хоче бути знищена. Згідно де Прадта, загальна культура, схожий суспільний устрій, а також загальне прагнення нейтралізувати значення обох держав в європейській політиці – об'єднувальні фактори для Європи [4, с. 20].

В 30-ті роки XIX ст. з новою силою загострюється боротьба між Австрією та Пруссією за гегемонію в процесі утворення централізованої держави. Важливою передумовою піднесення демократичного руху у цей час був значний економічний розвиток країни. Цьому, насамперед, посприяла ліквідація внутрішніх митних обмежень і створення 1834 р. Пруссією, так званого, Митного союзу німецьких держав, який вона почала організовувати ще з 1819 р. Між членами Митного союзу (їх налічувалося 18: Пруссія, Гессен, Баварія, Вюртемберг, Саксонія, Тюрінгія та ін.) встановлювалося безперешкодне перевезення товарів, єдність їхньої митної політики стосовно інших держав, було ліквідовано внутрішні митні бар'єри, почалася корінна перебудова всієї системи сполучення [12, с. 97]. Приєднуючись до митної системи Пруссії, в обмін на отримання певних економічних переваг, держави погоджувалися з обмеженням національного суверенітету. Зокрема, руйнувалися державна автономія і партикуляризм в праві.

Створення Митного союзу сприяло подальшому розширенню внутрішнього ринку, швидшому розвитку німецької промисловості, торгівлі, зближенню буржуазії різних держав і областей Німеччини, переходу її до табору ліберальної опозиції. Митний союз зміцнив також позиції німецької буржуазії стосовно зарубіжних країн [12, с. 97].

Зокрема, створення та розвиток Німецького митного союзу виявилось важливим прецедентом для подальшого європейського економічного інтеграційного процесу. По суті справи, економічна інтеграція німецьких держав стала дієвим ключем до їх політичного зближення та подолання накопичених між ними протиріч [5, с. 21].

Революційний і національно-визвольний рух у Європі у цей час показав необхідність подальшого об'єднання та згуртування держав. Тому, значного поширення набувають ідеї, пов'язані з розробкою проектів забезпечення миру в Європі, реалізація яких потребувала створення загальноєвропейських інституцій.

Так, у середині XIX ст. одним з проектів європейського будівництва стала ідея створення Сполучених Штатів Європи (СШЄ), яку активно підтримували ліберальна європейська буржуазія і революційно-демократичні кола, що боролися за об'єднання німецької, італійської та інших розділених націй. Ліберальні і революційно-демократичні проекти СШЄ озвучувалися на Конгресах світу [8, с. 17].

21 серпня 1849 р., на засіданні I Міжнародного конгресу миру в Парижі, його голова В. Гюго вперше офіційно використав цей термін і запропонував свій проект СШЄ про необхідність об'єднаного правління в Європі, створення великого сенату подібно до англійського парламенту, великого братського арбітражу, загального голосування, створення ринку, відкритого для торгівлі [1, с. 273].

Наступна еволюція ідеї Сполучених Штатів Європи відзначається в роботах таких теоретиків революційного соціалістичного руху як В. І. Ленін і Л. Д. Троцький, які по-різному тлумачили шляхи світової соціалістичної революції [7, с. 1551-1557].

У другій половині XIX ст. загострилися відносини між Австрією та Пруссією щодо лідерства в Німецькому союзі. У 1853 р. Пруссія спромоглася відновити Митний союз, який економічно об'єднав під її керівництвом більшість суб'єктів Німецького союзу.

Важливою подією для подальшого стану Німеччини стала австро-прусска війна 1866 р. Найважливішим наслідком австро-пруського конфлікту було утворення Північно-німецького союзу, як федеративної держави з домінантою Пруссії, що об'єднала 22 монархії. Юридично це

5. Кацин М. Ю. Развитие Німецького митного союзу (1834-1853): історико-правові особливості в аспекті європейської економічної інтеграції / Кацин М. Ю. // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – Вип. 3. – С. 21.
6. Кацин М. Ю. Європейська економічна міждержавна інтеграція (XIX ст.-кін. 40-х рр. XX ст.) : монографія : іст.-правов. дослідж. / М. Ю. Кацин ; НУ «ОЮА». – О. : Фенікс, 2016. – С. 38.
7. Кембаев Ж. М. Идея «Соединенных Штатов Европы» в политико-правовых взглядах В. И. Ленина и Л. Д. Троцкого / Ж. М. Кембаев // Право и политика. – 2011. – № 9. – С. 1551-1557.
8. Кольцов М. В. Европейская интеграция : история и современность : текст лекций / М. В. Кольцов. – Ярославль : ЯрГУ, 2014. – С. 16 – 17.
9. Матвеевский Ю. А. Европейская интеграция в исторической ретроспективе / Ю. А. Матвеевский. – М.: МГИМО-Университет, 2011. – С. 11.
10. Ударцев С. Ф. Эволюция идеи европейского единства и опыт ее реализации в моделях государственного устройства / С. Ф. Ударцев // Право и политика. – № 11 (155). – 2012 – С. 1928.
11. Хлібовська Г. Німецьке питання у європейській дипломатії кінця 40-х – початку 70-х років XIX століття / Г. Хлібовська // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : Зб. наук. праць : Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – 2009. – Вип. 15. – С. 183–187.
12. Тищик Б. Й. Німеччина: історія державності та права (IX ст. – початок XXI ст.) / Б. Й. Тищик. – Львів : Тріада плюс, 2011. – С. 97.
13. Череватий С. В. Развитие ідеї європейської інтеграції та її значення для України / С. В. Череватий // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. — К., 2010. — Вип. 19. — С. 359.
14. Чубарьян А. О. Европейская идея в истории. Проблемы войны и мира / А. О. Чубарьян. – М.: «Международные отношения». – 1987. – С. 164.

Стаття надійшла 25.05.2017 р.

Л. А. Попсуенко, канд. юрид. наук, доцент, доцент
 Национальный университет «Одесская юридическая академия»
 Кафедра истории государства и права
 Фонтанская дорога, 23, Одесса, 65009, Украина

К ВОПРОСУ О РАЗВИТИИ ИДЕИ И СТАНОВЛЕНИИ ЕВРОПЕЙСКОЙ МЕЖГОСУДАРСТВЕННОЙ ИНТЕГРАЦИИ В XIX В.

Резюме

Статья посвящена исследованию развития идеи, а также процесса становления европейской межгосударственной интеграции в период XIX в. Разработка и распространение теории европейского объединения в исследуемый период свидетельствовали о формировании предпосылок для дальнейшей европейской межгосударственной интеграции.

Ключевые слова: Европа, европейская межгосударственная интеграция, идея европейской межгосударственной интеграции.

L.O. Popsuienko, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
 National University «Odessa Law Academy»
 the Department of History of State and Law
 Fontanska Doroga, 23, Odessa, 65009, Ukraine

THE QUESTION ABOUT DEVELOPMENT IDEA AND FORMATION OF EUROPEAN INTEGRATION INTERSTATE IN THE XIX CENTURY

Summary

The article studies the development of ideas and the formation process of European integration intergovernmental during the nineteenth century. Development and dissemination of European unification theory at this time showed the formation of conditions for further European integration interstate.

Key words: Europe, European integration interstate, intergovernmental idea of European integration.